

van het

PINNEWIEL

in Drenthe

door U.G. Dorhout

Oudtijds was het geld in het Drenthse landschap heel schaars en de boerenbevolking, zowel de „eigenerfden“ als „de keuters“ leidden over 't algemeen een sober bestaan. Degelijkheid en eenvoud waren het kenmerk der bewoners. Bij de boerenbevolking gold dan ook in de allereerste plaats de spreuk „help u zelven“.

Hierop was de gehele cultuur ingericht. Het bedrijf leverde vrijwel in z'n geheel de grondstoffen voor de dagelijkse behoefte. In het westelijk- en noordwestelijk deel der provincie was oudtijds de hoppen- en hennepcultuur van grote betekenis, zodat ieder kerspel zijn eigen bierbrouwerijen bezat.

Ook de hennep leverde de grondstof voor eigen behoefte. Uit het zaad werd de olie geslagen, nodig voor de primitieve verlichting in die dagen.

Voorts leverde dit gewas de grondstof voor het onontbeerlijke touwwerk op de boerderij.

Van veel grotere betekenis was echter de vlasbouw met de daaraan verbonden linnenproductie en de schapenhouderij ter verkrijging van de zo nodige wollen stoffen.

De vlasbouw was dan ook van enorme betekenis. We zullen hier in dit verband niet uitweiden over de teelt van het lijnzaad en de omslachtige bewerking, welke het vlas moest ondergaan, alvorens het geschikt kon worden geacht voor het spinnewiel.

Een zeker gedeelte van het geoogste gewas werd achtergehouden voor eigen gebruik; de rest werd verkocht, veelal op de destijds bloeiende vasmarkten te Dwingeloo en Ruinen.

Wanneer de werkzaamheden op het veld waren beëindigd; het aardappelrooien achter de rug en de boekweit van de akker was ingezameld, werd op de boerderij het spinnewiel voor de dag gehaald.

Waar twee meiden in dienst waren, moest, zodra het melken was afgelopen, een van beiden aan het spinnewiel tot 's avonds negen uur. Ook tussentijds, wanneer de werkzaamheden op de boerderij het toelieten, zat het gehele vrouwelijke personeel aan het spinnewiel.

Gedurende de eerste helft der vorige eeuw zag men 's avonds in de Drenthse boerenwoning drie of vier vrouwen ijverig aan 't spinnen, terwijl het manvolk, de voeten op de ijzeren plaat vóór het

open haardvuur, zich onledig hield met breien.

Niet te verwonderen, dat het in die dagen voor een Drenthse boerenmeid als een krachtige aanbeveling gold, wanneer deze flink bedreven was in de kunst van spinnen. En het strekte haar ter ere. Waren het bij de Grieken niet de edelste en aanzienlijkste vrouwen, die deze kunst beoefenden?

De boerendeern, die bedreven was in het vak kon per dag twee stukken garen spinnen of 40 „knip“. In de woonkamer of het voorhuis van de boerderij was aan een der balken van de zolder een rek bevestigd, hetwelk „de garenstok“ werd genoemd en waarover het afgesponnen garen werd opgehangen. Een flinke hoeveelheid garen op de stok vormde begrijpelijk de trots van de boerenfamilie: een teken van kloeke zin en arbeidzaamheid.

Nadat het spinnen was geëindigd, kwam de dorpswever langs de boerderijen om de garens op te halen.

't Waren bekende dorpstypen die handwerkslieden, welke hun weversbedrijf uitoefenden in hun eenvoudige keuterwoning.

Het bezoek van den wever was voor de boerin een zaak van betekenis.

Niet te verwonderen, dat hij oudtijds werd onthaald op een grote eierpannekoek!

Door deze wevers, oudtijds dus een volkomen huisindustrie, werd van de linnengarens het zogenaamde „linnendoek“ vervaardigd, hetwelk dan aan de boerin werd afgeleverd.

Geen groter trots voor de Drenthse boerin dan veel rollen linnendoek, welke werden geplaatst in de oude kast of het antieke kabinet. Achter deze stapels linnen bewaarde de boer zijn geldbuidel; baar geld: guldens en rijksdaalders.

Vandaar het oude Drenthse spreekwoord: „Hij stapelt ze achter 't linnen.“

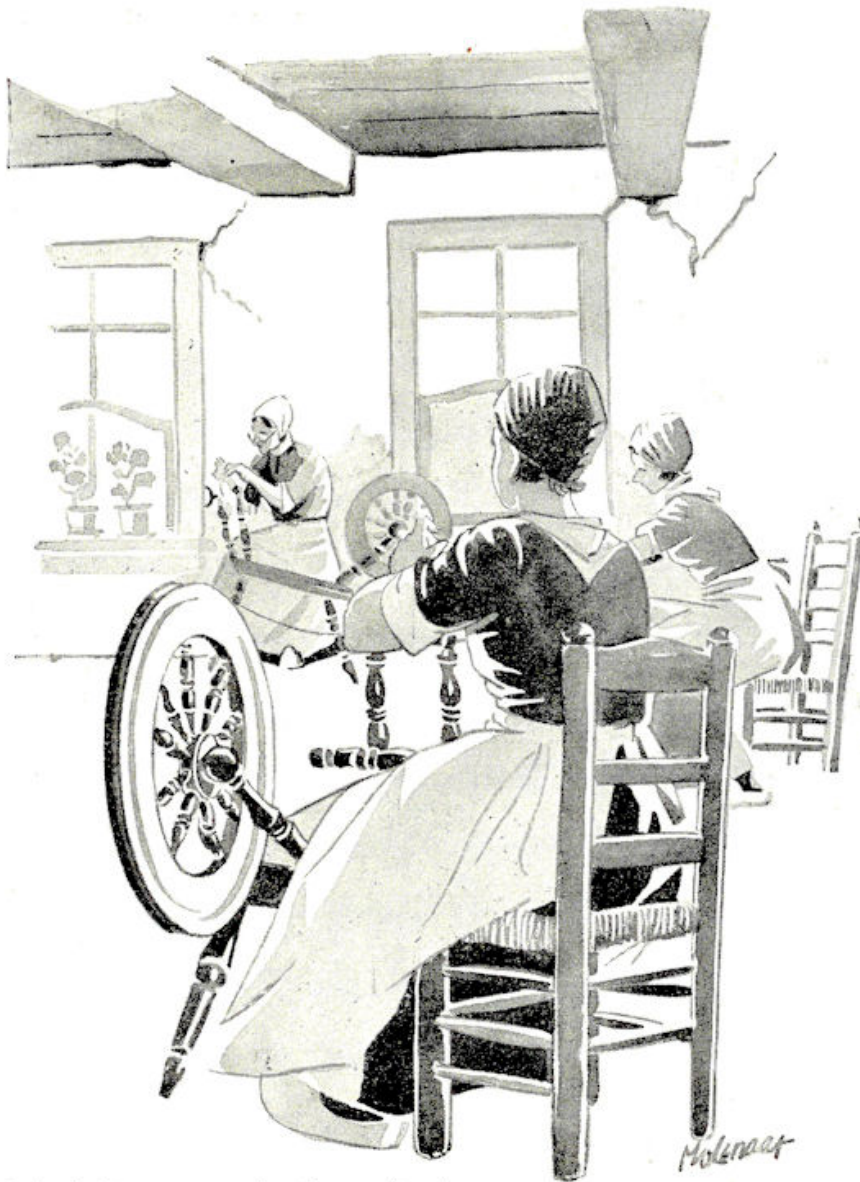
Het linnendoek vormde een belangrijk deel voor vervaardiging van allerlei kledingstukken, beddelakens, enz.

Bij de vaststelling van het loon der dienstbode werd een gedeelte in linnen bepaald.

Zo werd door een boerenmeid naast een zeker geldsbedrag aan loon meerdere malen bedongen drie tot zes linnen hemden en een linnen binderspak voor de roggebouw; een knecht bedong bij

Drie of vier vrouwen ijverig aan 't spinnen...

zijn loon eveneens enige linnen hemden en een linnen broek en borstrok voor het houthakken in wintertijd.

Ergens vonden we vermeld, dat een welgestelde boerin bij huwelijk van zoon of dochter meermalen honderd linnen hemden als bruidsgeschenk meegaf. We merkten reeds op, dat naast het linnen ook de wol in het Drenthse boerenbestaan een voorname rol speelde.

De heideschapen, algemeen „de langstaarten” genaamd, leverden de onontbeerlijke mest voor de schrale gronden en de wol ten behoeve der kleding. Nadat de gemeenschappelijke kudde van een buurtschap de gehele zomer onder leiding van den herder op de heide had gegraasd, ving het schapenwassen aan in de een of andere plas of beek,

259

waarna de dieren van hun wollen pak werden ontdaan. Een gedeelte der verkregen „vliezen” (vachten) werd door de boerenfamilie achtergehouden om er wollen garens van te spinnen.

Zo snorde er in wintertijd in Drenthe overal het spinnewiel. Ofschoon de constructie dezer toestellen vrijwel dezelfde was, liet zich ook ten aanzien van het uiterlijk de meerdere of mindere welstand kennen. De spinnewielen der gegoede boerendochters waren fijner beschilderd en op de standers voorzien van benen of koperen knoppen, waardoor de prijs varieerde van vier tot zeven gulden.

Ook de gesponnen wollen garens verhuisden later naar den wever, die er het ijzersterke „vijschacht”, drieschacht, voerlaken en schoedegoed van vervaardigde.

Niet te verwonderen, dat het weversbedrijf zich in Drenthe sterk ontwikkelde en in het begin der 17e eeuw tot grote bloei kwam, vooral te Meppel, vanwaar een levendige handel in bovengenoemde stoffen op Amsterdam ontstond.

In nauw verband met het spinnen in Drenthe stonden de hoogst interessante spinmalen, die de liefde en vrijage der Drenthse jongelingschap tot ondergrond hadden.

Meestal was de achtergehouden hoeveelheid vlas op de boerderij van die aard, dat de boerin met de meiden niet in staat waren om de gehele

voorraad zelfstandig te bewerken. Teneinde de zuinigheid te betrachten — zoals we reeds opmerkten was het geld onder de boeren toen zeer schaars — nodigde de boerin in wintertijd enige meisjes uit het dorp of de buurtschap uit om bij haar te komen spinnen, waarbij iedere Drenthse schone heur eigen spinnewiel meebracht.

Bij dit spinmaal werden de meisjes gul onthaald op koffie met klonten en andere versnaperingen, terwijl tegen de avond „de flesse” op tafel kwam. 's Avonds kwamen de boerenjongens de deerns terughalen, waarbij de vrolijkheid der minnende paartjes hoogtij vierde. Bij het naar huis gaan droegen de jongens het spinnewiel, welke moeite langs de rulle zandpaden natuurlijk rijkelijk beloond werd!

De moeite werd natuurlijk rijk beloond.

vermeerderde den afzet, de verhooging van de prijzen der landbouwproducten bracht meer geld in omloop en daarmee namen de behoeften der boeren, hun levenswensen aan voedsel, kleding, woning en luxe toe. Door de meerdere openstelling der provincie werden de koopwaren hun als 't ware opgedrongen." Een en ander was oorzaak, dat ook het spinnen langzamerhand uit de tijd geraakte. Feitelijk in het Zuidwestelijk deel van de provincie vond men nog

Tot voor ongeveer vijftig jaren waren deze spinmalen „in het oude lantschap“ nog algemeen in zwang. Nadat de vlasteelt werd ingekrompen zijn deze eigenaardige gebruiken langzamerhand verdwenen, doch nog heden ten dage spreekt de ouderwetse Drenthse boerenfamilie van „oet spinnen gaan“, wat in de loop der tijden de betekenis van „logeren“ heeft gekregen.

Februari was oudtijds de zogenaamde „spinmaand“ en nog steeds noemt men in Drenthe de eerste Woensdag dier maand „Spinster Wönsdag.“

Gedurende de tweede helft der vorige eeuw is in de oude huisindustrie en de daarmee samenhangende gebruiken een geweldige ommekeer gekomen.

De ontwikkeling van de landbouw nam zienderogen toe, toen het gebruik van de kunstmest bekend werd. Het Drenthse heideschaap was voor de bemesting niet meer nodig. Ook de ontginning nam hand over hand toe; de Ned. Heide Mij. stelde de stoomploeg in dienst en enorme heideoppervlakten verdwenen. Aan de langstaarten had men hoe langer hoe meer behoefte.

Prof. Blink zegt: „In den loop der 19e eeuw nam de handel in Drenthe toe met de ontwikkeling van den landbouw. De grootere productie op de boerderijen

enige vlasteelt, terwijl verschillende boeren er voor eigen gebruik nog een paar schapen op na hielden, van wier wol dan nog garens werden gesponnen voor de eigengebreide sterke kousen.

In dorpen als Uffelte en Orvelte en enkele buurtschappen treft men misschien nog enkele spinsters aan, terwijl enkele der oudere mannen de kunst van breien nog verstaan. Doch het „jongvolk“ in Drenthe leert het niet meer.

Met teloor gaan van het spinnen verviel uit de aard der zaak ook het bedrijf der dorpswevers, terwijl ook in Meppel de eertijds zo bloeiende weverijen in de tweede helft der vorige eeuw vrijwel te niet zijn gegaan. Alleen voor de boerenbevolking in het naburige Staphorst en Rouveen, waar men de oude cultuur nog langer in zwang houdt, werd het weversbedrijf nog in zeer bescheiden mate uitgeoefend.

Zoals we reeds opmerkten hebben de toestanden in het aloude Drenthenland zich gedurende de laatste vijftig jaar radicaal gewijzigd. Het open haardvuur brandt nog slechts op enkele plaatsen; de herder is vrijwel een legendarische figuur geworden en... het spinnewiel, vroeger de glorie van de Drenthse huisvrouw, snort er nog zeer sporadisch.

